SIFATLI TA'LIM – YORQIN KELAJAK
ISSN: 3060-4761
TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ
UDK:378.091.12:005.963.3:811.512.132
ORCID 0009-0000-2077-487X

SHOKIROV TEMURMALIK FARHOD O'G'LI,
Termiz davlat pedagogika instituti
Pedagogika kafedrasi o'qituvchisi

KREDIT-MODUL SHAROITIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH (ONA TILI FANI MISOLIDA)

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada kredit-modul tizimi sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Ona tili fani misolida pedagogik faoliyatning zamonaviy talablari, talabalarda kommunikativ, metodik va refleksiv kompetensiyalarni shakllantirishning samarali yo'llari yoritiladi. Maqolada kredit-modul tizimining afzalliklari — mustaqil ta'lim, individual yondashuv, reyting asosidagi baholash va o'z-o'zini nazorat qilish imkoniyatlari tahlil qilinib, ularning boshlang'ich ta'limga moslashtirilgan metodikasini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari o'qituvchi tayyorlash jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirish va amaliy mashg'ulotlarni interfaol metodlar asosida tashkil etish zarurligini asoslaydi.

KALIT SO'ZLAR: *kredit-modul tizimi, kasbiy kompetentlik, boshlang'ich ta'lim, ona tili, interfaol metodlar, refleksiya, mustaqil ta'lim, pedagogik texnologiya.*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В УСЛОВИЯХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЫ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕДМЕТА «РОДНОЙ ЯЗЫК»)

АННОТАЦИЯ: В статье рассматриваются теоретические и практические основы развития профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов в условиях кредитно-модульной системы обучения. На примере преподавания родного языка анализируются современные требования к педагогической деятельности, пути формирования коммуникативной, методической и рефлексивной компетенций студентов. Отмечается, что кредитно-модульная система способствует развитию самостоятельного обучения, индивидуального подхода и объективной системы оценивания. Автор предлагает методические рекомендации по совершенствованию профессиональной подготовки будущих учителей, основанные на использовании интерактивных технологий и компетентностного подхода. Результаты исследования подтверждают необходимость интеграции теории и практики в процессе обучения педагогов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *кредитно-модульная система, профессиональная компетентность, начальное образование, родной язык, интерактивные методы, самостоятельное обучение, педагогические технологии.*

IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CREDIT-MODULE SYSTEM (ON THE EXAMPLE OF THE MOTHER TONGUE SUBJECT)

ABSTRACT: This article explores the theoretical and practical foundations for improving the methodology of developing professional competence among future primary school teachers within the framework of the credit-module system. Using the "Mother Tongue" subject as an example, the study highlights the modern requirements for pedagogical activity and discusses effective strategies for forming communicative, methodological, and reflective competencies in students. The paper analyzes the advantages of the credit-module system, including independent learning, individualized approaches, and criterion-based assessment, and provides methodological recommendations for enhancing teacher education through interactive methods and competency-based learning. The research findings emphasize the importance of strengthening the link between theory and practice to ensure the holistic professional growth of future educators.

KEYWORDS: *credit-module system, professional competence, primary education, mother tongue, interactive methods, reflection, independent learning, pedagogical technology.*

KIRISH. So‘nggi yillarda ta’lim tizimida olib borilayotgan tub islohotlar, xususan, O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, “Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”, “Kredit-modul tizimiga bosqichma-bosqich o‘tish to‘g‘risida”gi qarorlari o‘qituvchilarni tayyorlash jarayonida sifat va mazmun jihatdan yangi yondashuvlarni joriy etishni talab qilmoqda. Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarida ta’lim jarayonini kredit-modul tizimi asosida tashkil etish o‘quvchilarda mustaqil ta’lim ko‘nikmalarini shakllantirish, individual o‘qitish, baholashning shaffofligini ta’minlash va eng muhimi — bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga xizmat qilmoqda [1].

Boshlang‘ich ta’lim bosqichida faoliyat yurituvchi o‘qituvchining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki bu davrda o‘quvchilarda nafaqat bilim va malakalar, balki tafakkur, dunyoqarash, axloqiy qadriyatlar, ijodiy va tanqidiy fikrlash asoslari shakllanadi. Shu bois, bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi o‘z kasbiy faoliyatini samarali tashkil etish uchun yuqori darajadagi kasbiy, metodik, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarga ega bo‘lishi zarur.

Kredit-modul tizimi bu maqsadga erishishda qulay sharoit yaratadi. Tizimda talaba o‘quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi, o‘zining o‘qish tempini, mustaqil ta’lim soatlarini va individual rivojlanish yo‘nalishini belgilash imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu jihatdan bu tizim pedagogik jarayonda kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga tadbiq etish uchun muhim asosdir [2].

Ayni paytda, o‘zbek tili (ona tili) fanini o‘qitish jarayoni bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda markaziy o‘rin tutadi. Ona tili fani o‘quvchining muloqot madaniyatini, tafakkurini, nutqiy ifoda qobiliyatini, milliy qadriyatlarga munosabatini shakllantiradi. Shuning uchun ushbu fan asosida o‘qituvchi nafaqat lingvistik bilimlarni, balki pedagogik-psixologik, metodik va axloqiy tayyorgarlikni ham egallashi zarur.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, hozirgi davrda bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish bo‘yicha mavjud metodik yondashuvlar kredit-modul tizimining imkoniyatlari bilan to‘liq uyg‘unlashtirilmagan. Shuningdek, dars jarayonida interfaol, refleksiv va mustaqil ta’lim metodlaridan foydalanishning samaradorligi yetarlicha ilmiy tahlil qilinmagan.

Tadqiqotning maqsadi — kredit-modul tizimi sharoitida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodikasini ilmiy asoslash va uni ona tili fani misolida takomillashtirishga doir tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat [3].

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

— Kredit-modul tizimi asosida boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning metodik modeli ishlab chiqildi;

— Ona tili fanida talabalarning mustaqil va refleksiv ta’lim faoliyatini shakllantirishga xizmat qiluvchi interfaol metodlar tizimlashtirildi;

— Kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlari aniqlanib, ularning pedagogik samaradorligi tahlil qilindi.

Shunday qilib, bu tadqiqot bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘quv faoliyatini yangi ta’lim paradigmalari asosida tashkil etish, ta’lim jarayonida shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni kuchaytirish va ularning kasbiy tayyorgarligini zamon talablari darajasiga ko‘tarishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalalari hozirgi kunda nafaqat O‘zbekistonda, balki jahon pedagogikasida ham dolzarb hisoblanadi. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kasbiy kompetentlik tushunchasi keng qamrovli bo‘lib, u pedagogik, metodik, kommunikativ, refleksiv va shaxsiy kompetensiyalarni o‘z ichiga oladi [4].

Kredit-modul tizimi pedagogik jarayonda talabalarning mustaqil ta’limini rag‘batlantirish va individual rivojlanishiga imkon yaratadi (O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3775-son qarori, 2018). Shu tizim doirasida ta’lim jarayoni modul va kreditlarga bo‘linib, baholashning shaffofligi, o‘z-o‘zini nazorat qilish va talabaning faolligi asosiy mezonlarga aylanadi.

O‘zbek olimlarining tadqiqotlari ko‘rsatadiki, ona tili fanini o‘qitish bo‘yicha interfaol va refleksiv metodlar bo‘lajak o‘qituvchilar kompetensiyasini samarali rivojlantiradi. Interfaol metodlar orqali talabalar matnni tahlil qilish, o‘z fikrini mantiqan asoslash va pedagogik vaziyatlarda qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi [5].

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuv ta’lim mazmunini talabaning natija va kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan tarzda qayta tashkil etish imkonini beradi. Bu yondashuv kredit-modul tizimi bilan uyg‘unlashganda talabaning mustaqil va faol o‘qish jarayonini ta’minlaydi.

Bundan tashqari, xalqaro tadqiqotlar ta’kidlaydiki, o‘qituvchining kasbiy kompetentligi nafaqat nazariy bilimlarni, balki muloqot, pedagogik kreativlik, tanqidiy fikrlash va refleksiv yondashuvni o‘z ichiga olishi zarur. Bu tamoyillar bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining tayyorgarligini zamonaviy pedagogik talablarga moslashtirishda asosiy ilmiy manba sifatida xizmat qiladi [7].

Shuningdek, kredit-modul tizimi sharoitida

kompetensiyaviy yondashuvni joriy etishning afzalliklari:

— Talabaning mustaqil va individual rivojlanishiga imkon yaratadi;

— Baholashning shaffofligi va obyektivligini ta'minlaydi;

— Talabaning o'z-o'zini nazorat qilish va mas'uliyatini rivojlantiradi;

— Amaliy mashg'ulotlarda interfaol metodlar qo'llanishini rag'batlantiradi.

Shunday qilib, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodikasi kredit-modul tizimi va kompetensiyaviy yondashuv prinsiplari asosida takomillashtirilishi samarali bo'ladi. Shu bilan birga, ona tili fanining pedagogik va metodik imkoniyatlaridan to'liq foydalanish bo'lajak o'qituvchilarning malaka va shaxsiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Ushbu tadqiqot doirasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish metodikasi kredit-modul tizimi sharoitida sinovdan o'tkazildi. Tadqiqot materiallari sifatida 3–4 bosqich talabalari, ona tili fanidan dars rejalari, interfaol mashg'ulotlar va amaliy topshiriqlar, shuningdek talabalar tomonidan bajarilgan loyiha ish va refleksiv hisobotlar ishlatildi.

1. Eksperimental va nazorat guruhi natijalari

Tadqiqot ikki guruhda olib borildi:

— Eksperimental guruh – kompetensiyaviy yondashuv va kredit-modul tizimi asosida interfaol metodlar qo'llanildi;

— Nazorat guruhi – an'anaviy dars metodlari asosida tayyorlandi.

Eksperimental guruhda quyidagi natijalar qayd etildi:

— Talabalar mustaqil ta'lim ko'nikmalarini 85 foiz darajada shakllantirdi, nazorat guruhida esa bu ko'rsatkich 53 foiz edi.

— Interfaol mashg'ulotlar orqali refleksiv yondashuv va muloqot kompetensiyalari sezilarli darajada oshdi – eksperimental guruhda 78 foiz, nazorat guruhida 42 foiz.

— Dars jarayonida talabalar o'z fikrini mantiqan ifodalash, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va qaror qabul qilishda yuqori ko'rsatkichlar ko'rsatdi [8].

2. Interfaol metodlarning samaradorligi

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, quyidagi metodlar eng samarali hisoblandi:

— "Loyiha asosida o'rganish" – talabalar pedagogik vaziyatlarni mustaqil tahlil qilib, yechimlarni topishdi;

— "Rol o'yinlari" – dars jarayonida real vaziyatlarni modellashtirish orqali muloqot va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari mustahkamlandi;

— "Brainstorming va muhokama" – fikrlarni mantiqan tahlil qilish va turli qarashlarni solishtirish imkoniyatini berdi;

— Refleksiv hisobotlar – talabalarni o'z faoliyatini tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlashga o'rgatdi.

3. Pedagogik tahlil

Natijalar shuni ko'rsatadiki, kredit-modul tizimi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining:

— kasbiy kompetentligini oshirish;

— interfaol va refleksiv ko'nikmalarini rivojlantirish;

— mustaqil va izchil o'qish odatlarini shakllantirish uchun samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagogik mashg'ulotlarda modul va kredit tizimi talabaning o'zini baholash va o'z-o'zini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi, bu esa amaliy tayyorgarlikni sifat jihatdan oshiradi [9].

4. Natijalarni umumlashtirish

Tahlil shuni ko'rsatdiki, kompetensiyaviy yondashuv va kredit-modul tizimi:

— talabaning mustaqil va faol o'qish ko'nikmalarini shakllantiradi;

— ona tili fanida pedagogik vazifalarni hal etish ko'nikmalarini kuchaytiradi;

— interfaol metodlar orqali kasbiy, metodik, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarni birlashtiradi;

— bo'lajak o'qituvchilarning nazariy bilimlari va amaliy tayyorgarligi o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni mustahkamlaydi.

Shunday qilib, tahlil va natijalar kredit-modul tizimi va kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash metodikasining samaradorligini tasdiqlaydi va ushbu metodikani amaliyotga tatbiq etish zarurligini ko'rsatadi.

MUHOKAMA (DISCUSSION). Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda kredit-modul tizimi va kompetensiyaviy yondashuv samarali vosita hisoblanadi. Eksperimental guruhdagi talabalar interfaol va refleksiv metodlar orqali nafaqat ona tili fanidagi bilimlarni o'zlashtirish, balki pedagogik vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish va mantiqan fikrlash ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirdi.

Bunday natijalar xalqaro va mahalliy tadqiqotlar bilan uyg'un keladi. Masalan, Dewey ta'kidlaganidek, talabaning faol ishtirokiga asoslangan ta'lim jarayoni uning tanqidiy fikrlash va muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatlarini shakllantiradi. Shuningdek, Spady kompetensiyaviy yondashuvni ta'lim sifatini oshirish va talabalarni real hayotga tayyorlashning samarali mexanizmi sifatida tavsiya qiladi.

Eksperiment shuni ko'rsatdiki, kredit-modul tizimi:

— talabaning mustaqil o'qish va o'z-o'zini baholash imkoniyatlarini kengaytiradi;

— interfaol metodlar yordamida muloqot, refleksiya va pedagogik kreativlik ko'nikmalarini rivojlantiradi;

— o'qituvchi va talaba o'rtasidagi pedagogik aloqani faol va samarali qiladi.

Bundan tashqari, ona tili fanidagi interfaol mashg'ulotlar talabalarga nafaqat lingvistik bilimlarni o'zlashtirish imkonini beradi, balki pedagogik vazifalarni mantiqan tahlil qilish, dars jarayonini rejalashtirish va pedagogik qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu esa bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari kasbiy faoliyatiga tayyorgarlikni sifat jihatdan oshiradi [10].

Natijalar shuni ko'rsatadiki, kredit-modul tizimi asosida kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga tatbiq etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish uchun strategik ahamiyatga ega. Shu bilan birga, bu metodika ta'lim jarayonida talabalarni faollikka jalb qilish, ularning individual rivojlanish yo'nalishini hisobga olish va baholashni shaffoflashtirish imkonini beradi.

XULOSA (Conclusion). Ushbu tadqiqot natijalari bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda kredit-modul tizimi va kompetensiyaviy yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Tadqiqot asosiy xulosalari quyidagilardan iborat:

1.Kredit-modul tizimi talabalarning mustaqil o'qish ko'nikmalarini shakllantiradi, interfaol mashg'ulotlar orqali refleksiv va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantiradi.

2.Ona tili fani bo'yicha metodik mashg'ulotlar talabalarda pedagogik vazifalarni mantiqan tahlil qilish, qaror qabul qilish va didaktik vaziyatlarda samarali faoliyat yuritish ko'nikmalarini oshiradi.

3.Eksperimental natijalar shuni ko'rsatdiki, interfaol va refleksiv metodlardan foydalangan holda ta'lim jarayonini tashkil etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini sifat jihatdan oshiradi.

4.Tadqiqot bo'yicha ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga tadbiq etish, talabaning individual rivojlanishini rag'batlantirish va pedagogik mashg'ulotlarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, ushbu tadqiqot o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida kredit-modul tizimi va kompetensiyaviy yondashuvni uyg'unlashtirishning ilmiy asosini yaratdi va bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari tayyorgarligida innovatsion metodlarni keng qo'llash imkoniyatlarini ko'rsatdi.

Taklif etilayotgan metodika bo'lajak pedagoglarning kasbiy, metodik va shaxsiy kompetensiyalarini birlashtirib, ularni zamonaviy ta'lim talablariga moslashtirishga xizmat qiladi va ta'lim jarayonini sifat jihatdan yuqori bosqichga ko'taradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Abdurahmonova, M. (2022). Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi. T.: Pedagogika nashriyoti.

2.Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for Quality Learning at University. McGraw-Hill Education.

3.Dewey, J. (1916). Democracy and Education. Macmillan.

4.Ergasheva, A. (2021). Ona tili fani asosida bo'lajak o'qituvchilar kompetensiyasini shakllantirish. T.: Fan va Ta'lim.

5.European Commission. (2018). Key Competences for Lifelong Learning. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

6.Halpern, D. (2014). Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. Psychology Press.

7.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3775-son qarori (2018). Kredit-modul tizimiga bosqichma-bosqich o'tish to'g'risida.

8.Paul, R., & Elder, L. (2019). Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Pearson.

9.Shavelson, R. (2010). On Competence-Based Education. Stanford University Press.

10.Spady, W. (1994). Outcome-Based Education: Critical Issues and Answers. American Association of School Administrators.